

грішних людей, ставити собі за ідеал відомих римських та грецьких діячів. Мудрість свою вона повинна черпати з античної історії.

Перспективу даної роботи вбачаємо у подальшому дослідженні літературно-педагогічного спадку Павла Русина та систематизації його морально-дидактичних поглядів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антология педагогической мысли Украинской ССР. – М.: Педагогика, 1988. – С. 143–151.
2. Дожовтнева українська література. Українська література XIV–XVIII ст. – К.: Наукова думка, 1988. – 340 с.
3. Європейське Відродження та українська література XIV–XVIII ст. – К.: Наукова думка, 1993. – 450 с.
4. Левківський М.В. Історія педагогіки: Підручник. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 360 с.
5. Сисоєва С.О., Соколова І.В. Нариси з історії розвитку педагогічної думки. Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 308 с.
6. Філософія Відродження на Україні. – К.: Наукова думка, 1990. – С. 326.
7. Філософська думка в Україні. – К.: Пульсари, 2002. – 290 с.

УДК 37.01(09)

Сабат Н.В.

“ГРОМАДЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ ПОКЛИКАНЕ СПРИЯТИ ФОРМУВАННЮ СОБОРНОСТІ УКРАЇНИ” (Б.М. СТУПАРИК ПРО ГРОМАДЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ)

Широкому загалу науковців, викладачів, освітян, аспірантів, студентів добре відоме ім'я Богдана Михайловича Ступарика – доктора педагогічних наук, професора, член-кореспондента АПН України. 19 жовтня минає три роки з часу відходу у вічність цієї неординарної постаті, талановитого науковця, Людини від Бога. На жаль, для багатьох представників молодшої наукової генерації знайомство з відомим ученим, істориком педагогіки відбудеться лише через його багатогранну творчу спадщину, що налічує понад 220 найменувань і піднімає не лише історико-педагогічні, але й гострі болючі питання сьогодення. Вважаємо, що сьогодні, коли важливу роль в освітніх перетвореннях відводиться учителю, особистості з сильним характером, чіткою громадянською позицією, особливо потрібним є вивчення ідей ученого, викладених ним у численних монографіях, методичних рекомендаціях, підручниках, статтях.

Розвідок про життя й творчість вітчизняного науковця на сьогодні маємо небагато, оскільки даний напрям досліджень є новим. 60-річчю з дня його народження присвячена стаття академіка В. Качкана, що вийшла друком у журналі “Обрії” [3]. Короткі відомості про вченого подано в словниках, пропам’ятних книгах тощо [1: 322; 4: 312; 7: 152; 21: 152]. Його іменем названо кафедру історії педагогіки Прикарпатського університету імені Василя Стефаника. 10 грудня 2002р. в с. Задубрівцях Снятинського району Івано-Франківської області, звідки родом науковець, було проведено педагогічні читання “Богдан Ступарик – людина, педагог, учений”. Земляки тепло відгукувалися про Богдана Михайловича як людину, відзначали його надзвичайну працьовитість, зібраність, гуманність, високо поцінували творчий доробок ученого. Задубрівську школу I–II ступенів було ухвалено назвати іменем Богдана Ступарика, а кращим учням 9–11 класів установити премію його імені.

27–28 березня 2003р. у Прикарпатському університеті проведено педагогічні читання на пошану професора Б.М. Ступарика, учасники яких (Вихрущ А., Завгородня Т., Качкан В., Кононенко В., Любар О., Ничкало Н., Руснак І., Талалуєва Н., Чепіль М. та ін.) аналізували

творчу спадщину, життєвий шлях ученого, наголошуючи на його інноваційних підходах, нестандартних рішеннях [6: 22].

У 2003р. вийшла книга спогадів рідних, друзів, однодумців, послідовників, учнів про Людину, Патріота, Вченого, присвячена світлій пам'яті Богдана Михайловича [2].

Колектив авторів кафедри історії педагогіки підготував методичні поради до лекції з курсу “Педагогіка в іменах”, у яких висвітлено основні напрями діяльності вченого як педагога, громадсько-просвітницького діяча, організатора й керівника наукової школи.

Коло професійних інтересів професора надзвичайно широке: шкільництво Галичини, опіка над дітьми в добу трансформації суспільного устрою, національна освіта й виховання молоді, опікунсько-виховна функція школи, підготовка педагогів-магістрів, учнівське самоуправління, освіта дорослих... Історик освіти, він не обмежувався сухим аналізом, простою констатацією фактів, подій, а кожне дослідження завершував рекомендаціями стосовно застосування історичного досвіду в сучасних умовах.

Метою нашої невеликої розвідки є окреслення основних здобутків ученого з питання громадянського виховання сучасної молоді. По-перше, очевидна гострота цього питання в сучасному суспільстві, яке сьогодні ще нечітко визначилося з виховними ідеалами й виховною метою. По-друге, питання виховання молоді займає значне місце у сфері наукових зацікавлень професора, проблемам виховання взагалі, й громадянського виховання зокрема, присвячена низка його розвідок. По-третє, в наявних про Б.М. Ступарика дослідженнях акцентовано здебільшого на його біографії, життєвому шляху, аналізі наукової спадщини взагалі. Теоретичний і практичний внесок ученого в розв'язання проблеми громадянського виховання сучасної молоді на сьогодні не проаналізований. Тому ми поставили завдання проаналізувати напрацювання Б.М. Ступарика з питань громадянського виховання молоді, виявити місце питань громадянського виховання в його виступах на конференціях.

Закономірно, що питання громадянського виховання молодого покоління піднімаються ученим після проголошення незалежності Української держави, хоча є низка статей, в яких громадянське виховання розглядається крізь призму історії [9; 11; 15]. Мета, завдання, зміст громадянського виховання сучасної молоді розкриті Б.М. Ступариком у статтях та посібниках “Окремі аспекти виховання учнів у сучасній школі” [14], “Деякі питання національного виховання школярів” [13], “Про мету національного виховання в Україні” [18], “Виховання для потреб нації, держави, всієї людської цивілізації” [10], “Національна ідея як ціннісна орієнтація” [16], “Громадянське виховання сучасної молоді” [12] та інших.

Актуальним і зараз залишається висновок ученого про те, що суспільні процеси вимагають кардинальних перемін в організації освіти й виховання підрастаючих поколінь, адже будувати незалежну українську державу зможе лише національно свідомою людиною, яка б могла ідентифікувати себе з нацією, вірила в її майбутнє і гордилася б минулим, своєю приналежністю до цієї нації, відчувала відповідальність за її долю, була готовою працювати для свого народу, а в разі потреби – й до самопожертви в ім'я нації й держави. Формування таких якостей особистості Б.М. Ступарик вважає метою національного і громадянського виховання [12: 3]. Водночас, наголошує вчений, трансформація суспільного устрою в Україні передбачає інтеграцію в світовий культурний і економічний простір, тобто формування в молоді загальнолюдських цінностей. Б.М. Ступарик доводить це на історичних прикладах, зокрема співставляючи формулювання мети виховання сучасне й 1935р. Першим українським педагогічним конгресом у Львові, що ці завдання, цілі не є відрубними, ізольованими, а взаємопов'язаними та взаємозалежними. Для підтвердження своїх ідей, висновків звертається до наукової спадщини Г. Ващенко, М. Галушчинського, В. Сухомлинського.

У перші роки незалежності, зауважує Б.М. Ступарик, акцентувалося на вихованні національному, розроблялися концепції національної освіти й національного виховання. Цього вимагали історичні умови, необхідність утвердження в свідомості громадян української національної ідеї. Такий акцент на національному вихованні професор вважає

передумовою переходу до громадянського виховання, яке покликане сприяти формуванню соборності України, що є серцевиною української національної ідеї. Метою громадянського виховання вчений визначає “формування українського патріотизму, що передбачає турботу про благо народу, сприяння становленню й утвердженню України як правової, демократичної, соціальної держави, готовність відстояти її незалежність” [12: 3]. Оскільки наголошення на громадянському або, як пропонує Б.М. Ступарик, на “державницько-громадянському” вихованні вимагає, щоб провідною ідеєю освітньої політики в Україні стало будівництво держави, то ідеологією виховної роботи в школі й суспільстві має стати ідея державотворення. Тому в свідомості майбутнього громадянина слід вщиплювати переконання, що суттю суспільних відносин є підпорядкування власних справ інтересам загалу, нації, держави.

Актуальним є твердження вченого про те, що державницьке виховання має сформувати в молоді національну гордість і довіру до внутрішніх сил народу, дати молоді усвідомлення того, що її успіх та сила цілком залежні від співпраці й жертвності, що на них лягає повна відповідальність за долю держави. Для цього керівникам освіти, методичним працівникам, учительству радить проаналізувати, чи відповідає зміст освіти поставленій меті. Адже весь навчально-виховний процес має бути насичений різними аспектами громадянського виховання, забезпечувати вплив на розум, почуття вихованців, включати їх у практичне вирішення колективних завдань. Особливу роль відводить професор предметам соціально-гуманітарного циклу: історії, географії, суспільствознавству, українській і світовій літературі; предметам художньо-естетичного циклу.

Стосовно завдань педагога у виховання в сучасних школярів громадянськості, то Б.М. Ступарик формулює їх лаконічно: реалізування ідей правди, добра, краси. Ідея правди має керувати думками вихованця, ідея добра – бути основою бажань і волі, ідея краси – джерелом почуттів і творчості. Шлях до пошуку правди – знання. Але одного утвердження ідей правди недостатньо, треба, щоби любов до правди спонукала учня охороняти її. Все, що сприяє реалізації природного права людини, є добром, а все, що цьому заважає, – злом. Тому професор вимагає будувати взаємовідносини в шкільному колективі на основі Декларації прав людини і прав дитини, щоби ідея добра стала основою формування прагнення досягти добра нації і Батьківщини. Ідея краси передбачає формування у вихованців естетичного сприймання, естетичних смаків. Саме утвердження ідей правди, добра й дозволить Україні зайняти призначене їй долею місце серед цивілізованих народів.

У вирішенні завдань громадянського виховання вчений провідну роль відводить учителеві, який має плекати у вихованців громадянську відповідальність, громадянську свідомість, утверджувати такі громадянські цінності, як прагнення до соціальної гармонії й справедливості, культури, соціальних і політичних стосунків, пошану до національних цінностей інших народів, право на свободу думки, совісті, повагу до закону, влади, чужих поглядів тощо.

Серед методів і форм громадянського виховання Б.М. Ступарик пріоритетну роль відводить активним методам, які ґрунтуються на демократичному стилі взаємодії, спрямовані на постійний пошук істини, сприяють формуванню критичного мислення, ініціативи й творчості. Вважаємо особливо важливими й актуальними розроблені Богданом Михайловичем конкретні шляхи роботи школи в напрямі формування громадянськості, а саме виховання відповідальності за свої дії, також привчання вихованців до дисципліни, без якої неможливий суспільний, економічний поступ. Дисципліна, вважає професор, є свідченням не обмеження особистих прав, навпаки, свідоме дотримання обов'язків – ознака демократії, а відсутність дисципліни в суспільстві веде до анархії. Зрештою і порядок у державі, і забезпечення особистої свободи громадян залежить від дотримання дисципліни, тому кожен вихованець повинен бути підготовленим до цього. А це, в свою чергу, вимагає високої принциповості, відваги, мужності не лише в проголошенні правди, але й у протистоянні злу в дійовий спосіб.

Однією з умов ефективного громадянського виховання школярів професор вважає запровадження в практику освітніх установ учнівського самоуправління і виокремлює такі його принципи з детальним аналізом кожного з них: ідейності, наявності суспільно-значимої мети, демократичного централізму, максимального розвитку самодіяльності вихованців, змінності активу, систематичної звітності виконавців, поєднання діяльності виборних органів зі створенням тимчасових творчих об'єднань, педагогічного керівництва самоуправлінням. Функції самоуправління визначає як такі, що мають бути спрямовані на виховання, колективотворчість, вдосконалення учнівського самоуправління. Реалізація цих функцій, вважає професор, сприяє створенню в дитячому колективі атмосфери, що дає змогу вихованцеві відчути себе його господарем, забезпечує ефективне вирішення завдань всебічного розвитку особистості [12: 14].

Для успішного вирішення завдань громадянського виховання, переконаний Б.М. Ступарик, необхідне докорінне реформування системи освіти в Україні. І зараз в нас не повністю вирішене питання налагодження власної ефективної системи освіти й виховання без механічного наслідування чужих зразків, тому важливим є звернення до напрацьованих ученого, який виділяє такі основні шляхи вирішення цієї проблеми:

- зміна суспільної свідомості щодо оцінки ролі і місця школи в житті держави;
- систематичне й цілеспрямоване формування національної свідомості та самосвідомості, формування особистості нового типу, яка б забезпечила неперервність поколінь, безсмертя нації;
- в основу виховання має бути покладена українська національна ідея, що ґрунтується на природному праві нації на власну державу, на праві бути активним, творчим суб'єктом історії;
- поєднання громадянського виховання із підготовкою (вихованням) до демократії, а для цього потрібна перебудова управління сферою освіти через її демократизацію, децентралізацію;
- виховання відповідальності за свої дії, що тісно пов'язано з дисципліною – ознакою демократії;
- усунення національного нігілізму, побудова роботи виховних інституцій на глибокому аналізі стану культури (духовної та матеріальної), захист від псевдокультури;
- впровадження ефективних методик з метою вдосконалення викладання рідної та іноземних мов, вивчення нових педагогічних технологій;
- розробка та впровадження ефективних методик вивчення особистості, уміння “проектувати” її майбутнє;
- розвиток самоврядування, використання виховних можливостей дитячих і молодіжних організацій, позашкільних закладів тощо;
- виховання нового покоління вчителів через реорганізацію закладів їх підготовки;
- матеріальні затрати на організацію освіти, що включає в себе видання нових підручників, посібників тощо [20].

Питання необхідності громадянського виховання молоді, його шляхів, засобів, форм Б.М. Ступарик піднімав не лише в наукових публікаціях, але й у виступах на конференціях, засіданнях, колегіях тощо. Майже в усіх виступах він переконливо доводив, що освіта – лише засіб виховання, що в основі всіх суспільних новаторств, перетворень лежить виховання. В рамках однієї статті ми не маємо можливості проаналізувати всі виступи Богдана Михайловича, в яких він відстоює необхідність громадянського виховання молоді, тому для прикладу проілюструємо цей напрям його діяльності виступами на конференціях у 2000 році, починаючи з серпня.

Так, на обласній конференції працівників методичних служб органів освіти (17 серпня) Б.М. Ступарик виступив з доповіддю “Виховання для правди, добра і краси”, в якій наголошував на необхідності кардинальних змін у навчально-виховному процесі,

наближенні його до вимог часу, реалізації у вихованні молоді великих, вагомих ідей, які пропагували педагоги-класики – правди, добра, Краси.

Промовистою є назва виступу на обласній конференції працівників профтехосвіти (22 серпня) – “Громадянське виховання учнівської молоді”. Тут слід вказати, що Богдан Михайлович, як влучно зазначив колишній начальник обласного управління профтехосвіти М. Стоян, “виріс із профтехосвіти” [2: 52] – з 1965 р. працював заступником директора, а згодом і директором СПТУ, з 1969р. – в Івано-Франківському МПТУ № 41 (пізніше № 3), заслужений працівник профтехосвіти УРСР. Окрім навчальної, велику увагу приділяв виховній роботі зі студентами. Наведемо лише один приклад: задовго до перебудови в МПТУ № 3 при сприянні директора відкрито музей М. Черемшини, ювілей якого готувалися відзначити. Незважаючи на обурення заступника Голови Ради Міністрів УРСР, наради в облвиконкомі й Києві, обладнання в музеї так і залишилося [2: 53]. До останку Б.М. Ступарик не поривав зв'язків із профтехосвітою, відвідував навчальні заклади, спілкувався з викладачами й учнями. На всіх конференціях, семінарах, секціях в системі профтехосвіти завжди витупав з цікавими змістовними доповідями, які отримували широкий резонанс. Так, у вищезгаданому виступі 22 серпня наголошував, що побудова незалежної Української держави потребує людини нового типу – борця, патріота, громадянина. Сформувати таку людину можна лише шляхом громадянського виховання, а, отже, необхідно плекати в молоді такі риси, як патріотизм, відповідальність, мужність, самостійність, пошану й повагу до рідних звичаїв і традицій.

Аналогічні ідеї відстоював Богдан Михайлович і в доповіді “Громадянське виховання молоді – запорука незалежності Української держави” на обласній конференції молодіжних організацій 23 серпня, яку проводила облдержадміністрація.

Професор висловив стурбованість сучасним станом громадянського виховання молоді, висловив потребу вироблення основних засад громадянського виховання, об'єднання з цією метою зусиль громади, громадських інституцій, організацій, державних установ. Громадянське виховання назвав умовою соборності України, що є основою української національної ідеї.

27 серпня Богдан Михайлович виступив перед учителями на міській конференції з доповіддю “Національно-громадянське виховання учнів загальноосвітніх шкіл на сучасному етапі розвитку України”. Зазначивши, що провідна роль у громадянському вихованні школярів належить учителеві, професор закликав педагогів до підвищення свого освітнього, фахового, культурного рівня, до пошуку нових форм, засобів, прийомів, принципів, методів виховання молоді в сучасних умовах.

На районній конференції педагогічних працівників Рогатинщини (29 серпня) у доповіді Б.М. Ступарика “Національно-громадянське виховання учнів загальноосвітніх шкіл на сучасному етапі розвитку України” прозвучало переконання, що процеси, які відбуваються в українському суспільстві, вимагають кардинальних перемін в організації освіти й виховання підростаючих поколінь. Провідною ідеєю всієї шкільної політики в Україні має стати будівництво держави, тобто ідея державотворення має стати ідеологією виховної роботи в школі й суспільстві. Державницьке виховання має сформувати в молоді національну гордість, дати усвідомлення того, що її успіх та сила цілком залежні від співпраці й жертвовності, що повна відповідальність за долю держави лягає на плечі її громадян.

Приймаючи участь у науковому семінарі в Дрогобичі (2–3 жовтня) “Гуманітарна освіта України на межі століть”, Б.М. Ступарик виступив з доповіддю “Потенціал народної педагогіки у громадянському вихованні сучасної молоді”, в якій наголосив, що український народ має споконвічні виховні традиції, зашифровані в глибинній мудрості – народній педагогіці. Вивчаючи чужий досвід, не можна забувати своє, рідне, те, що накопичувалося віками. Українському народу здавна притаманний потяг до волі, окремішності, охорони рідної землі. Розкрив багатющий потенціал народної педагогіки в контексті громадянського

виховання учнівської молоді. Окреслив можливості використання народнопедагогічного досвіду для громадянського виховання школярів.

Як уже йшлося вище, важливим засобом громадянського виховання молоді Б.М. Ступарик вважав учнівське самоуправління. Ця ідея не є новою, наголошує професор, шкільництво Галичини багате славними традиціями самоуправління. Тому темою доповіді на пленарному засіданні за програмою психологічної конференції 5 жовтня вчений обрав “Учнівське самоуправління як засіб громадянського виховання учнів (на матеріалах шкільництва Галичини початку ХХ століття)”. Богдан Михайлович детально аналізує внесок у розвиток учнівського самоуправління колишнього директора Рогатинської гімназії М. Галущинського, принципи й методи його організації та їх інтерпретацію в сучасних умовах. Про високу оцінку й усвідомлення Б.М. Ступариком вагомого значення самоуправління для ефективного втілення ідей громадянського виховання свідчить і той факт, що для тем кандидатських робіт професор запропонував своїм аспірантам, зокрема, дослідження діяльності М. Галущинського та організації самоуправління в шкільництві Галичини, і на сьогодні маємо ці праці завершеними.

Стосовно вищезгаданої доповіді, то в ній професор особливо наголошує на необхідності педагогічного керівництва в самоуправлінні, яке передбачає визначення прав і обов’язків виконавців, організацію їх систематичного навчання. Організуючи співробітництво учнів і педагогів, необхідно розглядати колектив дорослих і дітей як єдине ціле, соціальну систему відносин. При цьому вчений наголошує на необхідності враховувати те особливе, специфічне, що притаманне педагогам і учням зокрема. Згуртованість педагогічного колективу проявляється в єдиному підході до колективу учнів, побудованому на глибокій повазі до особистості вихованця та прагненні всіх працівників створити умови для виявлення творчої самодіяльності учнів і її формування.

Б. М. Ступарик реалізував не лише теоретичні постулати громадянського виховання, але й багато в чому спричинився до цієї проблеми практично. У співавторстві зі Стельмаховачем М.Г., Іванцевим І.Д. та ін. розробив Концепцію виховної роботи зі студентами Прикарпатського університету [19]. Виступаючи на засіданнях, зборах, нарадах, пропагував ідеї громадянського виховання, необхідності виховання нових громадян-будівників Української держави. Цьому питанню присвячений, зокрема, його виступ на зборах АПН у Києві [5]. Активно відстоював необхідність відкриття української гімназії в Івано-Франківську як закладу для виховання української еліти – нового покоління громадян-патріотів, був незмінним членом опікунської ради гімназії, заступником її голови. Питання громадянського виховання піднімав на засіданнях Клубу української інтелігенції, Івано-Франківського осередку НТШ, товариства “Просвіта”, в роботі яких приймав активну діяльну участь, будучи членом цих товариств, демонструючи активну громадянську позицію.

Ініціював проведення низки конференцій в Прикарпатському університеті, на яких піднімалися питання виховання молодого покоління, його історичних витоків (“Ідея національного виховання в українській психолого-педагогічній науці ХІХ–ХХст.”, 1997; “Українська система виховання: проблеми, перспективи”, 1999; “Сучасна родина в системі самовідтворення української нації”, 2002; “Єдність національного і загальнолюдського у формуванні морально-духовних цінностей”, 2002 та ін.). Зрештою, сам життєвий приклад професора Ступарика Б.М. є достойним зразком служіння рідному народові, еталоном громадянина-патріота. Наприклад, ще в 1997р. гостро критикував обласну “Просвіту” за “інтелектуальний геноцид нації”, за те, що не виконує своїх завдань – “через просвіту народу забезпечити національну ідею”, пропонував “всіх об’єднати для будівництва Української держави” [8].

Таким чином, питання громадянського виховання сучасної молоді займає важливе місце в педагогічній спадщині Б.М. Ступарика. Цій проблемі присвячена низка його статей, виступів на конференціях, засіданнях, колегіях, зборах та ін. Перед дослідниками стоїть завдання вивчення творчої спадщини вітчизняного вченого з питань розвитку шкільництва Галичини, персоналій, андрагогіки, опіки над дітьми та молоддю, реформування системи

освіти та ін. Стосовно теми нашої статті, то подальші розвідки рекомендуємо проводити з питань вивчення практичної діяльності професора Ступарика Б.М., спрямованої на вдосконалення громадянського виховання молодого покоління.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376с.
2. Задивлений у вічність. Спогади про Людину, Патріота, Вченого. Упор.: Г.Дорошенко. – Івано-Франківськ: Лілея – НВ, 2003. – 80с.
3. Качкан В. Ступарикова педагогія // Обрії. – 2000. – №1. – С. 100–102.
4. Мій рідний край – Прикарпаття. – Івано-Франківськ: Плай, 2000.
5. Плекаймо будівника української держави. Виступ Ступарика Б.М. на зборах АПН України // Педагогічна газета. – 2000. – Січень.
6. Пріоритети сучасної української освіти і виховання в контексті завдань педагогічної науки: Матер.пед.читань на пошану члена – кореспондента АПН України, д-ра пед. наук, проф. ПУ ім. В.Стефаника Б.М.Ступарика. – Івано-Франківськ, 2003. – 128с.
7. “Просвіта” Івано-Франківська: минуле й сучасне. – Івано-Франківськ, 2000.
8. Протокол засідання Клубу української інтелігенції від 19 лютого 1997р. – Івано-Франківськ, 1997.
9. Ступарик Б.М., Береговський З.Л. Виховна робота в гімназіях Галичини // Тези доповідей конференції “Школи нового типу: досвід становлення, технології і перспективи”. – Запоріжжя, 1993.
10. Ступарик Б.М. Виховання для потреб нації, держави, всієї людської цивілізації // Педагогічна газета. – 1997. – №5.
11. Ступарик Б.М. Виховні ідеали українців // Матеріали Всеукр.конфер. “Теоретико-методичні основи формування громадянина України”. – Полтава, 1993.
12. Ступарик Б.М. Громадянське виховання сучасної молоді // Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. Вип. III. – Івано-Франківськ: Плай, 2000. – С. 3-14.
13. Ступарик Б.М. Деякі питання національного виховання школярів // Обрії. – 1995. – №1.
14. Ступарик Б.М., Косик І.М. Окремі аспекти виховання учнів у сучасній школі. – Івано-Франківськ, 1994.
15. Ступарик Б.М. Національна ідея в працях українських педагогів 20-30рр. ХХст. // Педагогіка і психологія. – 1997. – №3.
16. Ступарик Б.М. Національна ідея як ціннісна орієнтація // Педагогічна газета. – 1998. – №6.
17. Ступарик Б.М. Національна школа – гарант процвітання і суверенності Української держави // Тези міжнар. конф. “Демографічна ситуація в Карпатському регіоні: реальність, проблеми, прогнози на ХХІ століття”. – Чернівці – К., 1996.
18. Ступарик Б.М. Про мету національного виховання в Україні // Педагогіка і психологія. – 1996. – №2.
19. Ступарик Б.М., Стельмахович М.Г., Іванцев І.Д. та ін. Концепція виховної роботи з студентами Прикарпатського університету. – Івано-Франківськ, 1997.
20. Ступарик Б.М. Шляхи реформування шкільництва в Україні // Філософія освіти в сучасній Україні. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – К., 1997. – С. 247-249.
21. Ступарик Богдан / “Просвіта” Івано-Франківська: минуле й сучасне. – Івано-Франківськ: Сіверсія, 2000. – 208с.
22. Українська педагогіка на межі тисячоліть: Матер. пед. читань на пошану члена-кореспондента АПН України, д-ра пед. наук, проф. ПУ ім. В. Стефаника Б.М.Ступарика. – Івано-Франківськ: Плай, 2003. – 188с.